

Bogoczová, Irena

Komplexně a znalecky o rusínštině

Opera Slavica. 2016, vol. 26, iss. 2, pp. 73-75

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135565>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MAJTÁN, M. et al.: *Historický slovník slovenského jazyka. P (poihrat' sa – pytlovať)*. Bratislava: Veda, 1995.

MAJTÁN, M. et al.: *Historický slovník slovenského jazyka. R – Š*. Bratislava: Veda, 2000.

MAJTÁN, M. et al.: *Historický slovník slovenského jazyka. T – V*. Bratislava: Veda, 2005.

MAJTÁN, M. et al.: *Historický slovník slovenského jazyka. Z – Ž. Dodatky*. Bratislava: Veda, 2008.

RIPKA, I. et al.: *Slovník slovenských nářečí I (A – K)*. Bratislava: Veda, 1994.

RIPKA, I. et al.: *Slovník slovenských nářečí II (L – P)*. Bratislava: Veda, 2006.

Komplexně a znalecky o rusínštině

DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, J.: *Vývin rusínskeho jazyka a dialektológia*. Prešovská univerzita, Prešov 2015, 286 s., ISBN 978-80-555-1294-5

Záslouhou Ústavu rusínského jazyka a kultury Prešovské univerzity, zejména pak osobním přičiněním prof. Júlie Dudášové-Kriššákové, DrSc., tamní slavistky, spatřila v loňském roce světlo světa další publikace týkající se rusínského jazyka, přesněji řečeno – prešovsko-lemkovské rusínštiny, jedné z karpatských variet tohoto diasporního slovanského jazyka.

Prezentovaná publikace je vysokoškolskou učebnicí a je primárně určena studentům, kteří s její pomocí mohou zvládnout nejen současnou spisovnou normu zmíněného jazyka, ale také poznat jeho původ a hlavně vývoj, od společného praslovanského hláskoslaví přes gramatický systém staroslověnštiny, starší fázi vývoje východoslovanské jazykové jednoty po období formování svébytného souboru rusínských nářečí (od konce 17. století). Vývoj, který vyústil do dalšího suverénního slovanského spisovného jazyka, jehož emancipační proces byl úspěšně ukončen na začátku r. 1995. Nejde však o typický učebnicový text, ale o text generovaný v souladu s požadavky na odbornou (teoretickou) práci, tedy s příslušným poznámkovým aparátem, kde se odkazuje na další zdroje (poznámek pod čarou je celkem 233, seznam použité literatury čítá více než 150 položek).

Koncepce publikace je taková, že na první kapitolu nazvanou *Úvod do štúdia staroslovienciny* (s. 15–124) navazuje část *Vývin rusínskeho jazyka* (s. 125–193) a konečně třetí, poslední kapitola s jednoduchým názvem *Dialektológia*. Na prvních stránkách učebnice se příjemce dozvídá základní fakta o historickém pozadí vzniku staroslověnštiny a o začátcích slovanské kulturnosti, jazykové, církevní i politické svébytnosti Slovanů, o představitelích paleoslavistiky, o obsahu jejich zájmů, o jejich počátečních omylech a pozdějších úspěších. Autorka sleduje utváření

východoslovanských redakcí církevní slovanštiny a vyčlenění „karpatské subredakce ukrajinské redakce církevní slovanštiny“, do níž začaly pronikat rusínské nářeční prvky. Vymezuje se vůči některým terminologickým nepřesnostem, které z pozice slovenského slavisty skutečně mohou být vnímány jako zavádějící či tendenční (např. pojem „česká redakce staroslověnštiny“). Několikrát zmiňuje rozpad východoslovanské redakce staroslověnštiny na ruskou, běloruskou a ukrajinskou (14–17. stol.) a na konci 17. stol. i karpatskou. Příslušné oddíly práce jsou věnovány slovanské grafice a památkám staroslověnského písemnictví, kde se uvádí v přiměřeném rozsahu obvykle poskytované informace. K památkám se autorka vrací v rámci charakteristiky slovanské jazykovědy 19. stol., kdy se na různých místech slovanského areálu (v Rusku, v českých zemích, na slovanském jihu) objevovaly jejich jednotlivé edice. Poměrně hodně prostoru je vyčleněno pro osobnost P. J. Šafaříka či teze PLK, zejména čtvrtou (Aktuální problémy jazyka církevněslovanského). Studující v předmětu týkajícím se diachronie slovanských jazyků jistě ocení ukázkou téhož úryvku textu (Evangelia podle Lukáše, 14, 16–24) nejdříve v „nenormalizovaném“, následně „normalizovaném znění“; na této ukázce jsou předvedeny a objasněny základní rysy staroslověnštiny ve zvukovém, morfologickém a lexikálním plánu (s. 77–86). Upozorňuje se i na zvláštnosti editorské (opisovačské). Následují ukázky modliteb a jejich formální rozboru – s ohledem na jazyk a redakční úpravy.

Jak jsem již naznačila, prostřední část publikace nese název *Vývin rusínskeho jazyka*. Začíná odlišením karpatské rusínštiny od jugorusínštiny (také panonské nebo vojvodinské rusínštiny), poukazuje se na jejich různou příslušnost – v případě karpatské rusínštiny k východoslovanským jazykům, zatímco substrátem jugorusínštiny byla západoslovanská nářečí (byť východního Slovenska). Pro první uvedenou rusínštinu tedy platí zjištění, že vznikla *na základe východnej časti rusínskych dialektov, tzv. východozemplínskych nářečí, ležiacich v oblasti Laboreckej vrchoviny na severovýchodnej časti východného Slovenska v porieči riek Výrava, Udava a Pčolinka. Ide o územie vymedzené týmito východorusínskymi obcami: Svetlice, Vyšná Jablonka, Nižná Jablonka, Osadné, Zbojné, Hostovice, Parihuzovce, Čukalovce, Nechválova Polianka, Pčoliné, Pichne a Zubné, ktoré sú administratívne začlenené do okresu Medzilaborce, Humenné a Snina* (s. 129). Následuje určení místa karpatské rusínštiny v kontextu ostatních slovanských jazyků (údaje jsou samozřejmě aktuální), přičemž se zdůrazňuje přítomnost kategorie „slovanský spisovný mikrojazyk“ (A. D. Duličenko), a na dalších stránkách se uvádí ještě širší, indoevropský jazykový kontext. K charakteristice rusínštiny se autorka dostává skrze praslovanský fonologický systém a činí tak s důrazem na východoslovanské střídnice praslovanských hlásek a hláskových skupin, přičemž zdůrazňuje odlišnosti ukrajinsko-rusínské, popř. slovensko-rusínské. Popsaný je i deklinační systém substantiv ve spisovné rusínštině (zde pouze tento).

Kapitola s názvem *Dialektológia* podává svědectví o specifických rysech těch rusínských nářečí, která se stala základem „slovenské“ spisovné rusínštiny. Logicky zde najdeme exkurz do situace v „polských“ rusínských dialektech (gwary łemkowskie), dále rusínských dialektech „ukrajinských“ a „maďarských“. V podkapitole 3.2 se naopak píše o rusínských dialektech západoslovanského typu. Výklad končí informacemi o zpracování rusínského jazykového materiálu zejména v Celokarpatském dialektologickém atlase, ale i v dalších národních a nadnárodních kartografických pracích.

Za jisté autorčino pochybení považuji nedůsledné explicitní pojmenování zdroje ilustrací: na s. 22 se prezentuje mapa předpokládaného území Velkomoravské říše v jejím vrcholném období, její zdroj není však bezprostředně uveden – nepřímě na něj usuzuji z poznámky k dalšímu textu, odtud (wikipedia) pochází zřejmě i zobrazení knížat Rostislava a Svatopluka. Odkaz na zdroj titulních listů staroslověnských památek se mi nepodařilo dohledat vůbec. O švédském slavistovi Svenu Gustavssonovi, zmiňovaném v souvislosti s jugorusínštinou, se píše (souběžně s A. D. Duličenkem, s. 127) v přítomném čase, přitom tento badatel zemřel již v roce 2013. Některé údaje se v publikaci opakují na více místech.

Přes tyto nepodstatné nedostatky je práce celkově velmi kvalitní, a to i ve smyslu ediční (grafické) úpravy a jistě poslouží nejen cílové skupině z řad studentů, ale také širší odborné veřejnosti. Publikace vznikla v rámci projektu *Zlepšenie jazykových kompetencií študentov Prešovskej univerzity v Prešove v jazykoch národnostných menšín, ITMS, č. 26110230105* a jejími recenzenty byli Anna Plišková a Jozef Sipko.

Irena Bogoczová

O chybách při překladu ze slovanských jazyků

ЖЕЛЕЗАРОВА, Р.: *Лингвистични проблеми и грешки в превода от славянски езици на български*. София 2016, 172 с.

V letošním roce vyšla v nakladatelství Sulieti v Sofii monografie z oblasti slovanské srovnávací jazykovědy *Лингвистични проблеми и грешки в превода от славянски езици на български*, která se věnuje v první řadě translatologické problematice. Autorka Radost Železarovová, jež na Sofijské univerzitě sv. Klimenta Ochridského přednáší teorii překladu a která rovněž aktivně překládá do bulharštiny např. současnou českou prózu (Václava Havla, Karla Pecku, Miroslava Krobota, Petru Soukupovou, r. 1998 získala cenu Svazu bulharských překladatelů pro mladé překladaatele), syntetizovala do své nejnovější publikace své poznatky a osobní zkušenost překladaatelky. Ve své práci se věnuje chybám v překladech ze současných literárních děl českých, slovenských